

KORISNIČKI PROFILI INTERNET ZAVISNIKA U SRBIJI

Darko Hinić¹

Medicinski fakultet, Univerzitet u Kragujevcu

Ovaj rad je deo šire empirijske studije ponašanja Internet korisnika sa simptomima prekomerne i nefunkcionalne upotrebe Interneta. Konkretni cilj ovog članka je deskripcija korisničkih stilova Internet zavisnika u Srbiji.

U studiji je učestvovalo 100 ispitanika, 50 u kliničkoj i isto toliko u kontrolnoj grupi. Kliničku grupu su činili Internet korisnici koji su potražili stručnu pomoć zbog simptoma prekomerne upotrebe Interneta i ispunili dijagnostičke kriterijume predložene od Američke asocijacije psihologa za dijagnostikovanje poremećaja Internet ponašanja.

Rezultati su pokazali da populaciju sa simptomima Internet zavisnosti čine podjednako muškarci i žene, većim delom adolescentna i mlađa populacija, uglavnom srednjoškolci i studenti, osobe sa boljim ekonomskim statusom i korisnici iz ekonomski razvijenijih regiona Srbije. Korisnički stil ove grupe karakterišu česti pristupi Internetu sa dugim intervalima provođenim onlajn, uglavnom u večernjim/noćnim terminima, kao i intenzivne negativne reakcije na bilo koji oblik deprivacije Internet pristupa. Faktorskom analizom utvrđene su tri dimenzije patološke upotrebe: mešoviti tip sa izraženom potrebom za aktuelnim informacijama, zavisnost od socijalne interakcije i potrebu za zabavom i ostvarenjem hobija onlajn (sajberpornografija, igrice, muzika, umetnost, i sl.).

Ključne reči: Internet zavisnost, prekomerna upotreba Interneta, korisnički profili

¹ ✉: dahinfla@ptt.rs

UVOD

Jedna od vodećih debata u psihijatrijskim i psihološkim krugovima tiče se pojave novog oblika poremećaja u ponašanju, koji je nastao kao posledica razvoja elektronske komunikacije i informacionog društva – preciznije Interneta i Internet komunikacije. Poremećaj ponašanja na Internetu ispunjava gotovo sve kriterijume adiktivnog ponašanja: potrebu za povećanom upotrebom objekta zavisnosti, smanjenu ili izgubljenu sposobnost kontrole upotrebe, preokupaciju objektom zavisnosti, pojavu krize kada je ta upotreba onemogućena i probleme u svim sferama života usled adiktivnog ponašanja. S obzirom da sve više autora smatra da je osnovano izdvojiti dva tipa zavisnosti: zloupotrebu supstanci (koja u slučaju Internet zavisnosti ne postoji) i zavisnost o određenim aktivnostima ili radnjama ("*process addictions*" ili "*behaviour addictions*"), kao što su kockanje, kupovina ili određena seksualna ponašanja (Thomas i sar., 1999; Holden, 2001), pojava prekomerne upotrebe Interneta se sve češće svrstava u kontekst zavisnosti od određenih aktivnosti i ponašanja. Patološka upotreba Interneta (Davis, 2001), termin koji se takođe često koristi, je fenomenološki širi i uključuje ne samo zavisnost već i maladaptivne i negativne oblike onlajn ponašanja (onlajn proganjanje, zlostavljanje, krađu identiteta, i sl.) koji ne moraju biti adiktivnog tipa već periodični, tako da taj termin ne bi bio dovoljno primenjiv u slučaju Internet adikcije.

Dva osnovna zadatka empirijskih pokušaja definisanja Internet zavisnosti su formulisanje jasno utvrđenog skupa simptoma koji čine tipičnu kliničku sliku ovog poremećaja i utvrđivanje validacionih kriterijuma (crte ličnosti, istorija bolesti, tendencije u razvoju) koji bi sa njim bili u uzročno-posledičnoj vezi. Iako danas postoji nekoliko lista indikatora ovog fenomena (Hinić i sar., 2008), u ovoj studiji, pri selekciji, primenjeni su sledeći kriterijumi predloženi od strane Američke asocijacije psihologa (APA, 2000; Young, 1998):

- preokupacija objektom zavisnosti – Internetom (osoba neprestano misli na prethodnu ili anticipira narednu onlajn aktivnost),
- povećana tolerancija – izražena potreba za povećanom upotrebom Interneta,
- pojava simptoma apstinencijalne krize pri pokušaju smanjenja upotrebe ili lišavanja (anksioznost, depresivno raspoloženje, razdražljivost i sl.),
- umanjena ili izgubljena sposobnost kontrole upotrebe Interneta,
- osoba učestalo ostaje na Internetu duže nego što je planirala,
- javljaju se problemi u socijalnim odnosima (porodica, prijatelji) i obavljanju svakodnevnih poslovnih/školskih obaveza usled povećane upotrebe Interneta,
- osoba skriva svoje ponašanje i prikriva stepen u kome koristi Internet,

- Internetu se pristupa kao sredstvu rešavanja ili bežanja od aktuelnih problema (nesposobnosti, tuge, krivice, anksioznosti...).

Blaži kriterijum za dijagnozu iznosi ispunjenje pet ili više kriterijuma tokom perioda od godinu dana, a strožiji, pored pet kriterijuma i jedan od preostala tri (Beard i Wolf, 2001). Istraživanja koja su se bavila ispunjenjem drugog navedenog zadatka, utvrđivanjem „profila” ovih osoba, su u povelju, ali i na tom polju postoji sve više empirijske građe (Shapira i sar., 2000; Hinić i sar., 2007; Mihajlović i sar., 2008). Cilj ovog rada je upravo doprinos ispunjenju tog zadatka, tj. deskripcija korisničkih stilova Internet zavisnika u Srbiji.

Čemu istraživanje kompulsivne upotrebe Interneta u Srbiji, kada se ona odlikuje nerazvijenom Internet infrastrukturom, upotrebom Interneta u okviru 10% opšte populacije i zastupljenošću tzv. *heavy user*-a (korisnici koji provode više od 15 sati nedeljno onlajn) od 7% populacije korisnika (Golčevski i Milanović, 2003)? Razlog je činjenica da se sve više javljaju ljudi koji se žale na simptome prekomerne upotrebe Interneta i zato što pravovremenim ispitivanjem pojave možemo shvatiti njeno dejstvo u našoj sredini pre nego što se posledice nametnu kao neizbežne. A posledice su ozbiljne. Od simptoma koje smo identifikovali tokom intervju sa ispitanicima, a koji se poklapaju sa podacima iz stranih istraživanja (Young, 1998), u prvom redu se izdvajaju telesni simptomi kao što su umor, iscrpljenost, nedostatak sna, gubitak apetita, bolovi u leđima i vratu, i problemi sa vidom, ali i afektivni kao što su razdražljivost, nervoza, anksioznost, bezvoljnost i gubitak interesovanja za ponašanja koja nemaju direktnu vezu sa Internetom. Od ostalih simptoma, najupečatljiviji su neodgovornost i nemar po pitanju svakodnevnih obaveza (naročito školskih kod mlađe populacije, ali i radnih kod starije) i socijalnih relacija (odnosi sa porodicom i prijateljima).

ISTRAŽIVANJE

Ovaj rad je deo šire empirijske studije ponašanja osoba sa poremećajem upotrebe Interneta, koja se između ostalog bavila i utvrđivanjem tipične kliničke slike i simptoma Internet zavisnosti u Srbiji, analizom postojećih kriterijuma adiktivnog ponašanja na Internetu, davanjem predloga za rešenje aktuelne polemike oko kategorizacije ispitivanog poremećaja kao i predloga za izradu kriterijuma dijagnostikovanja poremećaja Internet ponašanja u našoj sredini. Ipak, zbog brojnosti istraživačkih zadataka u toj studiji, a radi preglednosti samog članka, u ovom tekstu ćemo se baviti isključivo pitanjem deskripcije karakteristika i shema upotrebe Interneta, odnosno korisničkih stilova u okviru populacije koja se žali na simptome prekomerne i nefunkcionalne upotrebe Interneta u Srbiji. Takođe, našu pažnju ćemo fokusirati na moguće psihološke potrebe, koje se nalaze u osnovi ovog oblika ponašanja. Iako je akcenat studije bio na kliničkoj populaciji radi poređenja i naglašavanja mogućih sličnosti/razlika sa celokupnom populacijom Internet korisnika na određenim mes-

tima ćemo izneti i uporedne rezultate postojećih domaćih studija sa sličnom tematikom, ali i rezultate naše kontrolne grupe, grupe ispitanika iz opšte populacije Internet korisnika.

METOD

Prikupljanje podataka je sprovedeno tokom perioda od pet meseci. Ispitivanje kliničke grupe bilo je sprovedeno u institucijama/ordinacijama u kojima su „Internet zavisnici“ zatražili stručnu psihološku/psihijatrijsku pomoć. Na osnovu karakteristika kliničke grupe određene su dodatne kvote za selekciju kontrolne grupe, radi ujednačavanja po kontrolnim varijablama i adekvatne komparativne analize. Nakon date saglasnosti svi ispitanici iz kliničke grupe su testirani navedenim instrumentima uz primenu oblika polustrukturisanog intervjua. Potencijalni ispitanici iz kontrolne grupe su ispitani elektronskim putem, preko veb stranica nekoliko domaćih provajdera. Nakon perioda od četiri meseca, od ukupnog broja ispitanih korisnika, slepom selekcijom, izdvojeni su ispitanici koji su odgovarali ulaznim kriterijumima, da bi konačno, slučajnim izborom, iz ove grupe bila formirana finalna kontrolna grupa koja je ujednačena sa kliničkom prema unapred određenim kvotama.

Uzorak

Ispitivanjem je konačno obuhvaćeno 100 Internet korisnika, uzrasta od 16 godina i starijih. Uzorak je po svojim karakteristikama prigodan i stratifikovan. Kliničku grupu je činilo 50 ispitanika koji su potražili stručnu pomoć zbog simptoma prekomerne i nefunkcionalne upotrebe Interneta. Pod stručnom pomoći podrazumeva se *institucionalna ili privatna psihijatrijska i psihoterapijska praksa*. Pri daljoj konstrukciji kliničke grupe primenjeni su i kriterijumi zavisnosti od Interneta predloženi od strane Američkog udruženja psihologa. Tokom kliničkog intervjua i ispitanih dijagnostičkih kriterijuma došli smo do nalaza da skoro svi ispitanici koji su se obratili za stručnu pomoć usled simptoma Internet zavisnosti, a do kojih smo uspeli da dođemo tokom „snimanja“ terena, ispunjavaju zadate kriterijume za dijagnozu poremećaja upotrebe Interneta. Samo tri ispitanika nisu obuhvaćena zadatim kriterijumima i oni su isključeni iz konačnog uzorka. Ohrabrujuć podatak za našu zajednicu je i da samo dva ispitanika prelaze u kategoriju težeg poremećaja zavisnosti jer su ispunjavala sve zadate kriterijume. Kako bi se izbegao efekat tretmana kod članova kliničke grupe, u konačan uzorak uključeni su samo ispitanici koji su stručnu pomoć potražili u poslednjih šest meseci.

Pošto se ovde radi o prvenstveno kliničkom istraživanju finalna kontrolna grupa uravnotežena je sa kliničkom grupom prema parametrima značajnim za populaciju Internet korisnika (Nie i Erbring, 2000; Golčevski i Milanović, 2003; Cole, 2003;

Madden i Rainie, 2003). Analizom literature utvrđeno je da se u ove parametre najčešće ubrajaju sociodemografske varijable: pol, uzrast, obrazovanje, rasna pripadnost, mesto stanovanja i ekonomski status.

Nakon formiranja kliničke grupe i utvrđivanja kvota za navedene varijable pristupilo se selekciji ispitanika za kontrolnu grupu. Od ukupnog broja ispitanika koji su popunili onlajn bateriju instrumenata izuzeti su oni koji ne ispunjavaju osnovne ulazne kriterijume, a to su da:

- koriste Internet najmanje godinu dana - pretpostavlja se (Nie i Erbring, 2000; Madden i Rainie, 2003) da je godinu dana dovoljan period da osoba stekne izvesno znanje, veštine i iskustvo potrebno za adekvatno snalaženje u sajberprostoru),
- minimum pet sati nedeljno, (na ovaj način su iz istraživanja izuzete osobe koje Internet koriste tek povremeno i u ograničenom obimu njegovih mogućnosti),
- ne ispunjavaju navedene dijagnostičke kriterijume Internet zavisnosti.

Iz ovako selektovane grupe ispitanika, slučajnim izborom, odabrano je 50 ispitanika koji su činili konačnu kontrolnu grupu ujednačenu sa kliničkom u opsegu evidentiranih vrednosti *kliničke grupe*. Kvota za raspodelu ispitanika po polu u kontrolnoj grupi mogla se kretati u oba pravca u opsegu 40 prema 60 procenata. Po uzrasnim kategorijama korišćena je raspodela sa najmanje 15% učešća najstarije kategorije u uzorku kontrolne grupe, dok su ostale dve grupe mogle biti u odnosu 40 prema 45 procenata. Na osnovu zvanične regionalizacije Srbije, ispitani su korisnici Interneta iz svih pet regiona Srbije (grad Beograd, Vojvodina, Zapadna, Istočna i Južna Srbija) sa minimum 10% udela poslednja tri regiona u populaciji ispitanih, dok su kvote za Beograd odnosno Vojvodinu mogle iznositi 30 prema 40 procenata. Za obrazovni status nije određena kvota jer on u ovom slučaju prati uzrasne kategorije, kao ni za ekonomski status, jer korišćenje Interneta u našoj zemlji, naročito u većoj meri, još uvek podrazumeva viši nivo materijalne situacije.

Instrumenti

U svrhu prikupljanja podataka, za ovaj deo celokupnog istraživanja, konstruisani su i primenjeni sledeći instrumenti:

- Upitnik o upotrebi Interneta kojim su prikupljene informacije o:
 - o socio-demografskim karakteristikama uzorka,
 - o karakteristikama i intenzitetu upotrebe Interneta,
 - o kategorijama sadržaja i onlajn aktivnostima korisnika Interneta;
- Klinički intervju kojim su ispitani navedeni kriterijumi adiktivnog ponašanja predloženi od strane Američke asocijacije psihologa, adaptirani za prekomernu upotrebu Interneta (Hinić i sar., 2008);

Upitnik o upotrebi Interneta sastavljen je na osnovu pregleda postojećih instrumenata iz literature kao i onih koji su korišćeni u više domaćih istraživanja (Mi-

lanović i sar., 2002; Golčevski i Milanović, 2003; Golčevski i sar., 2004; Hinić, 2007). Nakon logičke analize i primene nekoliko verzija na probnim uzorcima ispitivanja, izabrana je konačna verzija.

REZULTATI

Pregled rezultata ove studije započecemo uporednom analizom demografskih karakteristika kliničke grupe i podataka o zastupljenosti odgovarajućih kategorija u populaciji Internet korisnika pri čemu ćemo kao referencu uzeti par domaćih istraživanja ove populacije (Golčevski i Milanović, 2003; Golčevski i sar., 2004).

Sociodemografske karakteristike

Istraživanje je pokazalo nešto veću zastupljenost ženske populacije u okviru kliničke grupe u odnosu na njihovu zastupljenost u populaciji Internet korisnika (u kojoj je uglavnom više zastupljena muška populacija sa nekih 55%). Razlika međutim nije značajna ($\chi^2(1)=0,990$; $p=0,320$), pri čemu rezultate ne smemo generalizovati uzimajući u obzir način selekcije uzorka i činjenicu da se žene lakše odlučuju da potraže neki vid psihološke pomoći.

Tabela 1. Demografske karakteristike kliničke grupe

pol	%	uzrast	%	obrazovanje	%	ek. status	%	region	%
muški	46,0	< 19 god.	40,0	učenici	40,0	nizak	1,0	Beograd	32,0
ženski	54,0	20-30 god.	46,0	studenti	34,0	niži srednji	7,0	Vojvodina	38,0
		> 30 god.	14,0	srednja škola	14,0	viši srednji	77,0	Zap.Srbija	10,0
				više/visoko	12,0	visok	15,0	Ist.Srbija	12,0
								Juž.Srbija	8,0

U kategoriji uzrast, uočljiva je razlika u odnosu na raspodelu ovih kategorija u opštoj Internet populaciji ($\chi^2(2)=22,000$; $p=0,000$). Najveća razlika je u velikoj zastupljenosti adolescenata u kliničkoj populaciji (u opštoj Internet populaciji procenat je mnogo manji, do 15%). Razlika u grupi osoba do 30 godina gotovo da ne postoji jer se njihova zastupljenost u populaciji korisnika kreće od 40 do 45%. Osoba preko 30 godina koje pokazuju neke od simptoma Internet zavisnosti, u ovom trenutku razvoja Interneta u našoj zemlji ima jako malo u odnosu na 40% zastupljenosti u prosečnoj Internet populaciji, ali se sa širenjem upotrebe Interneta svakako očekuje porast tog broja.

Iako je obrazovni nivo korisnika Interneta uvek bio viši nego nivo u opštoj populaciji (procenat korisnika sa višom i visokom spremom se kreće oko 40%), u kli-

ničkoj grupi raspodela u okviru varijable obrazovni status se više grupisala ka kategorijama učenici i studenti, jer je zastupljenost adolescenata i mladih u okviru kliničke grupe značajnija.

I bez pozivanja na neke konkretne podatke o ekonomskom statusu opšte populacije u Srbiji, na osnovu dosadašnjeg iskustva (Golčevski i sar., 2004) očigledno je da populacija Internet korisnika odstupa od opšte populacije ka višem nivou ekonomskog statusa. Međutim, u našoj studiji nije bilo značajnijih razlika ($\chi^2(4)=5,279$; $p=0,260$) između kliničke i kontrolne grupe, a najveći broj naših ispitanika u obe ispitivane grupe (oko 70%) svrstava se pod opis koji odgovara višoj srednjoj klasi.

Po pitanju regionalne zastupljenosti fenomena Internet zavisnosti u Srbiji, očigledno je da se on najviše vezuje za ekonomski razvijenije oblasti, pre svega Vojvodinu i Beograd. Pošto nemamo podatke o sličnim rezultatima drugih domaćih studija, kao kriterijum za eventualno poređenje, uzeli smo rezultate iz CePIT-ove studije (Golčevski i Milanović, 2003) o intenzitetu korišćenja Interneta u Srbiji po regionima. Ako kao parametar uzmemo procenat osoba koje su u to doba koristile Internet više od 15 sati nedeljno, videćemo da ovi rezultati uglavnom prate rangove naših rezultata. Naime, čak 14% tadašnjih ispitanika sa teritorije Vojvodine je koristilo Internet više od 15 sati nedeljno, zatim je sledio Beograd sa sedam, zapadna Srbija, istočna i na kraju južna sa oko četiri procenta ispitanika iz tih regiona.

Način i intenzitet upotrebe Interneta

I po pitanju mesta pristupa Internetu, dobijeni nalazi pokazuju sličnosti sa postojećim podacima o opštoj Internet populaciji u Srbiji. Internetu se još uvek, najčešće pristupa od kuće. Međutim, za razliku od prosečne upotrebe Interneta, gde oko 65% korisnika pristupa Internetu od kuće, predstavnici kliničke grupe pristupaju Internetu skoro uniformno (88%) iz okvira svog doma ($\chi^2(2)=12,394$; $p=0,002$).

Tabela 2. Raspodela ispitanika – Dužina upotrebe Interneta

STAŽ	1-2 god	2-3 god	3-5 god	5-7 god	preko 7 god
kontrolna	4%	8%	24%	30%	34%
klinička		16%	28%	26%	30%

Iz rezultata na pitanje o dužini upotrebe Interneta, vidi se da naš uzorak uglavnom čine iskusniji „sajbersurferi“ pri čemu je većina već minimum tri godine prisutna u sajberprostoru. Nažalost, ove rezultate ne možemo porediti sa referentnim domaćim istraživanjima prosečne upotrebe Interneta u Srbiji, jer ne postoje skorašnji, nekomercijalni podaci te vrste. U poslednjih par godina upotreba Interneta u Srbiji mnogostruko se uvećala tako da su stariji podaci praktično neupotrebljivi. Rezultate kontrolne grupe takođe ne smemo generalizovati na celokupnu populaciju korisnika u Srbiji (kriterijum za selekciju kontrolne grupe je bio minimum jedna godina Inter-

net „staža“). Podaci da nema ni jednog ispitanika iz kliničke grupe (čak ni u kategoriji adolescenata) koji koristi Internet manje od dve godine, kao i podatak da ih i u kontrolnoj grupi ima malo, sugerišu na zaključak da Internet sam po sebi ne prouzrokuje direktno „zavisnost“, već ličnost pojedinca koja u sajberprostoru pronalazi specifične oblike zadovoljstva, ali ovo predstavlja samo pretpostavku koja bi morala biti dalje empirijski proverena.

Uslovno rečeno kriterijumska varijabla u sličnim ispitivanjima je broj sati provedenih na Internetu nedeljno. Međutim, u našem istraživanju ova varijabla je predstavljala i kriterijum za selekciju (minimum pet sati nedeljno onlajn) i samim tim na osnovu rezultata možemo izvesti samo ograničene zaključke. Ako uz sva pomenuta ograničenja ipak sprovedemo analizu potencijalne korelacije između intenziteta upotrebe (prosečan broj sati nedeljno onlajn) i vrste Internet korisnika dobijamo Pirssov koeficijent korelacije ($r=0.862$; $p<0.001$).

Tabela 3. Intenzitet upotrebe Interneta nedeljno

	5-7 h	7-10 h	10-15 h	preko 15 h
kontrolna	52%	28%	20%	
klinička			20%	80%

Iz intervju sa kliničkom grupom smo takođe došli do podataka da veći broj ovih ispitanika provodi i po 20 sati nedeljno onlajn, tako da bi naša preporuka za buduća istraživanja bila da se kod sličnih pitanja uvrste i kategorije 15 do 20 sati i preko 20 sati.

Tabela 4. Učestalost pristupa Internetu (dnevno)

	retko	ponekad	često
kontrolna	8%	44%	48%
klinička	2%	8%	90%

Dobijeni rezultati govore da ispitanici iz kliničke grupe uglavnom više puta u toku dana pristupaju Internetu. Iz intervju sa ovim ispitanicima dobili smo informacije da većina ima konstantan pristup Internetu (kablovski, ADSL, wireless) i da se većina Internetu vraća paralelno sa ostalim tekućim obavezama i aktivnostima. Takođe, na pitanje u kom periodu dana najduže borave na Internetu, većina ih je odgovorila da su to večernji (16%) i kasno noćni termini (74%).

Sledeće dve varijable odnose se na lišenost objekta zavisnosti, odnosno stanje deprivacije. Dobro je poznato da zavisnici u toj situaciji ili situaciji kada predviđaju moguću deprivaciju, počinju osećati realne ili umišljene simptome apstinencijalne krize. Naši ispitanici su čak izveštavali i o fizičkim simptomima u sličnim situacijama među kojima su najčešći tremor šake, tačnije prstiju, preznosjavanje, nesvesno

trljanje očiju i sl. Prva varijabla se odnosila na procenu reakcije na *potpunu lišenost* objekta zavisnosti (Interneta) tokom dužeg vremenskog perioda (nekoliko nedelja).

Tabela 5. Reakcija na deprivaciju

potpuna deprivacija	kontrolna	klinička	privremena depri- vacija	kontrolna	klinička
sve vreme bi mi smetalo	24,0%	58,0%	veoma nezadovoljno	30,0%	66,0%
s vremena na vreme bi mi smetalo	46,0%	32,0%	umereno nezadovoljno	58,0%	30,0%
smetalo bi mi, ali bih se navikao	30,0%	10,0%	ni zadovoljno ni nezadovoljno	12,0%	4,0%

Iako je većina u obe grupe izjavila da bi im potpuna lišenost smetala, razlika između grupa je pronađena u intenzitetu tog nezadovoljstva ($\chi^2(3)=14,972$; $p=0,002$). Skoro 60% kliničke grupe je izjavilo da bi im *sve vreme* smetala, nasuprot 24% ispitanika iz kontrolne grupe. Druga varijabla se odnosila na reakciju ispitanika u situaciji kada im je iz nekog razloga, trenutno, otežan ili uskraćen pristup Internetu (pri padu servera, loše veze, dial up veze, i sl.). I ovde je jasno da kompulsivniji korisnici Interneta negativnije doživljavaju uskraćivanje objekta zadovoljstva ($\chi^2(2)=13,205$; $p=0,001$). Iako je i za prosečne korisnike to neprijatna situacija (kumulativno 88%), klinička grupa se ipak izdvaja po jačini neprijatnih osećanja jer u većini (66%) tu situaciju tumače kao veoma neprijatnu.

Iako se zavisnost definiše kao potreba za sve većim „konzumiranjem“ objekta zadovoljstva, u našem slučaju situacija je malo drugačija. Na pitanje „da li biste na Internetu provodili više vremena, ako biste imali mogućnosti“, zbog specifičnosti uzorka, veći broj ispitanika (84%) iz kliničke grupe je izjavio da ne bi želeo više da koristi Internet inače se ne bi ni prijavio za pomoć zbog preterane upotrebe istog. Spremnost za veću upotrebu u budućnosti je izraženija kod kontrolne grupe (62%), koja u toj aktivnosti ne vidi ništa štetno.

Kategorije onlajn sadržaja

Posmatrajući samo vremenski kriterijum, danas se ne može sa sigurnošću odgovoriti na pitanje šta je normalna upotreba Interneta (Nie i Erbring, 2000). Iz tog razloga se kao dopuna ovom kriterijumu nužno dodaje i pitanje vrste onlajn aktivnosti jer neke aktivnosti zahtevaju više pažnje, više vremena i adiktivnije su (onlajn igrice, čet, i sl).

U tu svrhu, ispitanici su odgovarali na pitanja koliko vremena nedeljno provedu koristeći Internet za traženje određenih sadržaja i u određenim onlajn aktivnosti-

ma. Svoje odgovore procenjivali su na petostepenoj skali sa značenjem podeoka: 1. nimalo, 2. do pola sata, 3. do 1 sat, 4. od 1 do 2 sata, 5. preko 2 sata.

Skale su se odnosile na 14 kategorija sadržaja, odabranih na osnovu logičke analize i pregleda literature. Nakon prvih rezultata obrade, iz prikaza su izbačene kategorije biznis i verski sadržaji jer im je prosečna ocena u našem uzorku bila jako niska.

Tabela 6. Vrednosti dobijenih skorova po kategorijama onlajn sadržaja

		politika	sport	komp	umetn	obrazv	pop kul	sex	muzika	putov	zdravlje	nauka	usluge
kontrolna	AS	1,98	2,34	2,20	3,22	3,38	2,90	1,88	3,20	2,60	2,10	2,76	2,74
	SD	1,10	1,24	1,14	1,07	,99	1,16	1,04	1,25	1,07	1,11	1,17	,94
klinička	AS	2,08	2,22	2,58	3,14	3,36	3,38	2,48	3,80	2,32	2,24	2,72	3,12
	SD	1,32	,95	1,31	1,05	1,24	1,09	1,40	1,18	1,17	1,17	1,40	,96

Nakon primene MANOVA analize uočljive su četiri statistički bitne razlike ($p<.05$) između kliničke i kontrolne grupe. Izražene razlike su u kategorijama seksualnih i muzičkih sadržaja, kao i sadržajima vezanim za popularnu kulturu i usluge i informacije.

Imajući u vidu demografske kategorije kliničke grupe (pol, uzrast i obrazovanje) primenom t-testa došli smo do očekivanih razlika; muškarci više konzumiraju sadržaje vezane za sport ($p<.01$), kompjutere i tehniku i seksualne sadržaje ($p<.001$). Kod žena, učestali sadržaji su umetnost i popularna kultura ($p<.01$), ali i sadržaji vezani za obrazovanje ($p<.05$). Za političke sadržaje najviše su zainteresovani mladi (razlika u odnosu na adolescente $p<0,01$; u odnosu na stariju populaciju razlika nije značajna). Kompjuteri i nove tehnologije najviše privlače pažnju adolescenata i mladih, ali razlika nije značajna u odnosu na stariju populaciju jer je za celokupan uzorak ovih ispitanika karakterističan problem sa upotrebom kompjutera/Interneta. U kategoriji „obrazovanje“, najveće skorove beleži studentska populacija, ali razlika nije značajna u odnosu na učenike i visoko obrazovane. Popularnu kulturu (vesti iz sveta šoubiznisa, tračevi, slike omiljenih zvezda pop kulture, i sl.) više konzumiraju adolescenti i studenti, ali ne postoji značajna razlika u odnosu na starije. Seksualne sadržaje najviše pretražuju adolescenti (razlika u odnosu na stariju populaciju $p<.01$; u odnosu na mlade razlika nije značajna $p=0,08$), kao i muzičke (razlika u odnosu na stariju populaciju $p<.05$; u odnosu na mlade razlika nije značajna). Zanimljiv podatak je da se jedina značajnija razlika u korist kategorije osoba u srednjim godinama nalazi kod sadržaja vezanih za zdravlje (u odnosu na adolescente $p<.05$).

Kako bismo moguća interesovanja ispitanika iz kliničke grupe grupisali u kategorije, primenili smo metodu faktorske analize. Izračunata je matrica korelacija između svih procenjivanih sadržaja, koja je zatim analizirana metodom glavnih komponenti (Varimaks normalizovana). Utvrđeno je da kategorije „biznis“ i „verski

sadržaji“ imaju sniženu ajtem-total korelaciju u odnosu na sve druge kategorije. Takođe, vrednost Kronbahove alfe za celu skalu značajno se povećala kada smo iz nje isključili pomenute kategorije. Primenom Kajzerovog kriterijuma izdvojeno je tri faktora koji zajedno objašnjavaju 60,6 % ukupne varijanse. Masnim slovima označena su zasićenja $> 0,6$.

Tabela 7. Faktorska opterećenja po kategorijama sadržaja

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Politika	0,74	-0,12	-0,03
Sport	0,01	0,72	-0,12
Kompjuteri	-0,02	0,60	-0,42
Umetnost	0,50	-0,25	0,62
Obrazovanje	0,57	-0,27	0,26
Pop. kultura	0,02	-0,20	0,89
Seks	-0,19	0,67	0,01
Muzika	-0,04	0,61	0,66
Putovanja	0,71	-0,05	0,00
Zdravlje	0,77	0,03	0,04
Nauka	0,78	0,18	0,11
Usluge	0,70	-0,30	0,06

Na prvom faktoru, koji objašnjava 31% ukupne varijanse, izdvajaju se kategorije pretrage u cilju dolaska do opštih aktuelnih informacija, i informacija vezanih za praktične potrebe, na primer posao. Gledano kroz moguće tipove patološke upotrebe (Davis, 2001), ovaj faktor bismo najlakše mogli svrstati u generalizovanu upotrebu Interneta.

U drugom faktoru, koji objašnjava 15,2% ukupne varijanse, prema meri u kojoj ga zasićuju, izdvajaju se kategorije pretrage informacija vezanih za zabavu i razonodu, odnosno hobije. Može se primetiti da ove kategorije pripadaju sadržajima koji se obično smatraju oblastima od pretežnog interesovanja za muški deo populacije.

Kod trećeg faktora, koji objašnjava 13,5% ukupne varijanse, prema meri u kojoj ga zasićuju, izdvajaju se kategorije sadržaja koje su slične prethodnom faktoru, a to su zabava i pop kultura, a delimično se izdvaja i pretraga za informacijama iz oblasti kulture i umetnosti. Ovaj i prethodni faktor bi mogli biti svrstani u specifičan oblik upotrebe Interneta, a razlika najverovatnije leži u činjenici da sadržaji ovog faktora pretežno pripadaju oblastima od interesovanja za žensku populaciju.

Faktorska analiza primenjena na kontrolnoj grupi, osim sličnih rezultata i slična tri faktora (samo sa manjim zasićenjem) pokazala je i postojanje četvrtog faktora nauka i obrazovanje koji je značajno zasićen sa ova dva sadržaja.

Kategorije onlajn aktivnosti

Istom analizom došli smo i do pet statistički značajnih razlika i po pitanju onlajn aktivnosti: čet i instant komunikacija, „skidanje“ muzike i filmova ($p < .01$), i čitanje elektronskih vesti i igranje onlajn igara ($p < .05$).

Tabela 8. Vrednosti dobijenih skorova po kategorijama onlajn aktivnosti

		e-pošta	čet	forumi	pretraga	surf	vesti/ novine	igrice	tekstovi knjige	muzi- ka/film ovi	posao/ škola
kontrolna	AS	3,64	2,68	1,68	4,12	2,76	2,38	1,24	3,30	2,92	3,74
	SD	,92	1,62	,84	,96	1,17	1,12	,66	1,15	1,56	1,19
klinička	AS	3,66	3,78	2,30	4,26	2,94	3,00	1,72	3,46	3,84	3,74
	SD	1,02	1,40	1,22	,94	1,11	1,29	1,29	1,16	1,43	1,21

Primenom već opisane procedure izdvojeno je i tri faktora koji zajedno objašnjavaju 57,5% ukupne varijanse. U sledećoj tabeli posebno su označena zasićenja veća od 0,5.

Tabela 9. Faktorska opterećenja po kategorijama onlajn aktivnosti

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
e-pošta	0,43	-0,14	0,40
čet	0,04	0,14	0,75
forumi	0,14	0,75	-0,01
pretraga	0,68	-0,19	0,24
surf	-0,02	0,01	0,74
vesti/novine	0,82	0,16	-0,01
igrice	-0,50	0,55	-0,26
tekstovi/ knjige	0,75	0,08	-0,27
muzika/filmovi	-0,15	0,74	0,29
posao/škola	0,59	-0,39	0,09

Na osnovu ovih podataka, slično kao i kod onlajn sadržaja, može se reći da sadržaj prvog faktora, koji objašnjava 28% ukupne varijanse, u najvećoj meri čini pretraga u cilju dolaska do opštih aktuelnih informacija, i informacija vezanih za praktične potrebe, na primer posao i škola.

Sadržaj drugog faktora, koji objašnjava 16% ukupne varijanse, u najvećoj meri čine aktivnosti vezane za zabavu i razonodu, odnosno hobije, takođe slična situacija kao kod druge i treće dimenzije onlajn sadržaja.

Na osnovu logičke analize trećeg faktora, koji objašnjava 13,5% ukupne varijanse, ovaj faktor bismo najviše vezali za socijalnu interakciju i komunikaciju, a uz izvesna ograničenja ga podveli pod oblik patološke upotrebe koja se naziva generalizovana patološka upotreba.

DISKUSIJA

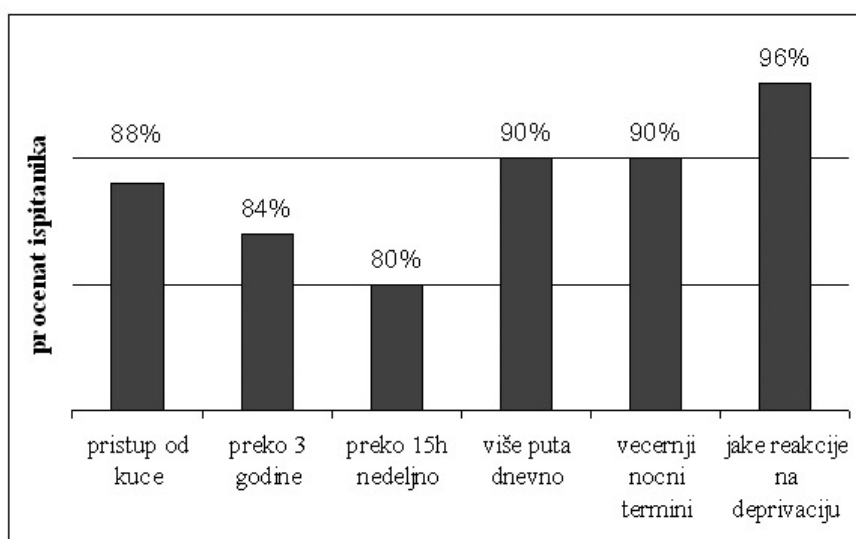
Postojeći nalazi govore da širenje Interneta u određenim oblastima sveta prati izvestan trend u raspodeli pola Internet korisnika. U državama gde je nerazvijena infrastruktura i nerasprostranjena upotreba Interneta, u kliničkim grupama dominiraju muškarci (Golčevski i Milanović, 2003). Objašnjenje se najčešće nalazi u pretpostavci da su muškarci, generalno gledano, više upućeni na kompjutere i informacione tehnologije u globalu, i samim tim pre stupaju u kontakt sa Internetom. U zemljama sa razvijenim korišćenjem Interneta, žene preuzimaju primat u prekomernom korišćenju Interneta, ali razlika najčešće nije značajna (Madden i Rainie, 2003). Naše istraživanje je pokazalo slične rezultate, i blagu dominaciju žena u kliničkoj populaciji, ali uzimajući u obzir način selekcije kliničkog uzorka (preko terapijskih službi) ove rezultate ne smemo generalizovati. Rezultati na varijabli uzrast sugerisu da je u populaciji patoloških korisnika Interneta za razliku od opšte Internet populacije bitnija zastupljenost mladih kategorija, naročito adolescentne strukture, ali i mladih do 30 godina starosti. Ako se pogledaju rezultati sličnih, stranih studija (Ybarra, 2006), kao i studija koje se bave uticajem kompjutera, kompjuterskih igrice, mobilnih telefona (Ha i sar., 2007), može se uočiti da taj podatak nije nov i neočekivan, jer je upravo najmlađa populacija pod najvećim pritiskom i uticajem ovih vrsta masovnih medija, a da se usled specifičnosti razvojnog perioda i procesa socijalizacije lako pronalaze sadržaji i onlajn aktivnosti (Gross i sar., 2002) koji će im ispuniti vreme i zadovoljiti neke od izraženih personalnih potreba (za druženjem, razumevanjem, empatijom, interesovanjima). Za razliku od ispitivanja opšte populacije Internet korisnika, koja naglašavaju viši obrazovni status ove populacije, u našem slučaju raspodela u okviru pomenute varijable se grupisala ka kategorijama učenici i studenti, jer je zastupljenost adolescenata i mladih u okviru kliničke grupe mnogo značajnija. Sa druge strane, naša studija je potvrdila rezultate po pitanju ekonomskog statusa jer je, kao i u opštoj populaciji sajbersurfera, i u kliničkoj, distribucija zakrivljena prema boljem materijalnom statusu i primanjima, što je i logično, jer je i za prosečnu upotrebu Interneta u našoj zemlji još uvek potrebna prilična suma novca. Ovim podacima idu u prilog i rezultati o zastupljenosti Internet zavisnika po regionima Srbije, koja je najviša u ekonomski razvijenijim oblastima, pre svega Vojvodini i Beogradu. Da zaključimo, naši rezultati sugerisu da ovu populaciju čine skoro

podjednako muškarci i žene, većim delom adolescentna i mlada populacija do 30 godina, uglavnom učenici srednjih škola i studenti, osobe sa boljim ekonomskim statusom i iz ekonomski razvijenijih regiona u Srbiji.

Po pitanju korisničkog stila, dobijeni nalazi govore da predstavnici kliničke populacije svoje mesto za pristup Internetu ili bolje rečeno „objektu uživanja“ skoro uniformno nalaze u okviru svog doma, što iz praktičnih, što iz subjektivnih razloga. Praktični se odnose na vremensko ograničenje i disciplinske posledice ukoliko bi povećano provodili vreme na Internetu u situacijama kao što su radno mesto, škola i sl. Subjektivni razlozi se uglavnom svode na privatnost i osećaj slobode delanja (Hinić i sar., 2008), u intimi sopstvenog doma, naročito ako uzmemo u obzir činjenicu da je većina tih ispitanika svesna svog neobičnog ponašanja. U prilog ovih argumenata govore povećani skorovi u okviru kliničke grupe, na ajtemima sa skale Internet adikcije, kao što su: „Neprijatno mi je i ne znam šta da kažem kada me neko pita šta toliko radim na Internetu“, ili „Dešava mi se da krijem od drugih koliko vremena provodim na Internetu“.

Tokom intervjua, došli smo do dodatnih zaključaka da je za pojavu poremećenog oblika ponašanja na Internetu potreban određen vremenski period. Većina ispitanika iz ove grupe nije pokazivala simptome zavisnosti tokom prve godine korišćenja Interneta i to iz bar dva razloga. Prvi je relativno neznanje i neiskustvo, odnosno period koji mora da prođe da bi korisnik stekao izvesno znanje i osetio sigurnost u korišćenju Interneta. Drugo je činjenica da sa porastom „staža“ osoba sve više biva upoznata sa mogućnostima Interneta, što se vidi i kroz porast broja onlajn aktivnosti tokom vremena, a što dalje može dovesti do povećane potrebe za sve dužim boravkom na Internetu (Nie i Erbring, 2000; Golčevski i Milanović, 2003; Cole, 2003).

Grafik 1. Opšte karakteristike upotrebe Interneta u kliničkoj grupi

Takođe se pokazalo da većina korisnika sa simptomima prekomerne upotrebe Interneta provodi na Internetu više od 15 sati, pa i po 20 i 30 sati nedeljno. Ono što je očigledno je da se vremenski kriterijum za procenu „normalne“ i „prekomerne“ upotrebe Interneta sve više povećava i da se ne može kao takav uzimati za jedini i presudni kriterijum pri klasifikaciji ponašanja. Ne tako davno, kriterijum je bio na granici od 7 sati nedeljno onlajn, a danas je već na 15, sa tendencijom da se sa širenjem stalnih (flat) konekcija ta granica podiže. Pri tome, karakterističan način, odnosno šema onlajn ponašanja je čest pristup sa intervalima u kojima se provodi po više sati odjednom na Internetu i to uglavnom u večernjim i naročito kasno noćnim terminima.

Ono što takođe izdvaja članove kliničke grupe je njihova reakcija na stanje potpune, ali i delimične deprivacije. Iako je i za ostale korisnike to neprijatna situacija, klinički ispitanici se ipak izdvajaju po jačini neprijatnih osećanja mada s druge strane svesno ne bi želeli da povećaju svoju upotrebu Interneta.

Za razliku od opšte populacije korisnika, klinička grupa se izdvaja po većem konzumiranju seksualnih i muzičkih sadržaja, kao i sadržaja vezanih za popularnu kulturu, usluge i informacije. Više nije moguće, čak ni za mladu decu, da budu potpuno zaštićena od strane roditelja ili društva, od sadržaja koji mogu biti štetni po njih. Studije su pokazale da na Internetu postoje milioni domena na kojima i najmlađi korisnici mogu pristupiti sadržajima kao što su pornografski sadržaji, onlajn kazino ili sadržaji nasilnog karaktera (King, 1999). Bilo da li je to samo radoznalost ili opsesija, potreba ili kompulsivnost, ovi sadržaji se nesumnjivo konzumiraju u povećanoj meri. Muzika i popularna kultura pokrivaju važnu oblast ljudskih interesovanja, hobija i strasti. Masovna produkcija ovih sadržaja, njihovo reklamiranje i propaganda, samo dodatno pojačavaju osnovne vidove potreba i interesovanja i pretvaraju ih u prekomerno konzumiranje i kompulsivnu upotrebu.

Klinička grupa se izdvaja i u kategorijama četovanja i instant komuniciranja kao i „skidanja“ muzike i filmova i igranja onlajn igara. Aplikacije kao što su Instant messaging, Skype, My Space, FaceBook danas omogućavaju da osoba u svakom trenutku bude u stanju da stupi u kontakt sa prijateljima ili poznanicima. Samim tim bazične ljudske potrebe, kao što su motiv društvenosti, altruizam, socijalna prihvaćenost i motiv pripadanja i socijalna podrška uopšte, nalaze kraći i brži put ka ostvarenju što je najverovatnije razlog dominacije aktivnosti koje prvenstveno imaju funkciju socijalne interakcije i komunikacije (McKenna i Bargh, 2002). Većina ovih aktivnosti sa sobom povlači i potkrepljivanje prijatnim emocijama, što konačno dovodi do perioda dužeg boravka na Internetu praćenog čestom pojavom devijacije u subjektivnom doživljaju vremena, karakterističnom za boravak u sajberprostoru (Suler, 1999). Za „skidanje“ muzičko-filmskih sadržaja i igrice stoji objašnjenje navedeno u delu analize konzumiranja onlajn sadržaja, a to je uticaj ljudskih interesovanja, prvenstveno hobija, ali i generalno masovne kulture, medija i zabave.

Prema korisničkim preferencijama i aktivnostima identifikovali smo postojanje tri donekle izdvojene dimenzije u osnovi ovog oblika ponašanja.

1. Prva dimenzija se odnosi na pristup Internetu u cilju dolaženja do opštih aktuelnih informacija, i informacija vezanih za praktične potrebe, na primer

- posao i školu. Ovaj faktor se zasniva na potrebi za informisanošću (Information overload), mada se može uvrstiti i u Mešoviti tip zavisnosti (Hinić i sar., 2008). Najlakše bismo ga mogli uklopiti u tip generalizovane upotrebe Interneta;
2. Druga dimenzija je dosta koncepcijski široka i smisaono obuhvata drugi i treći faktor kategorija sadržaja, i verovatno opisuje potrebu za informacijama vezanim za zabavu/razonodu, hobije kao što su sport, seksualni sadržaji, muzika, kompjuteri i tehnika, ali i popularnu kulturu i umetnost. Najčešće aktivnosti su „skidanje“ muzike, filmova, knjiga, tekstova i seksualnih sadržaja. Izgleda da ovaj faktor obuhvata Opsednutost sajberpornografijom, Net gejming i Zavisnost o informacionim tehnologijama (Hinić i sar., 2008). Najlakše bismo ga mogli uklopiti u tip specifične upotrebe Interneta;
 3. Treća dimenzija obuhvata potrebu za nekim od oblika socijalne interakcije. Najčešće aktivnosti su elektronska pošta, četovanje, forumi, ali i pretraga bez određenog cilja. Ovaj faktor se zasniva na motivu društvenosti i ostalim socijalnim motivima i možemo ga nazvati Zavisnost od virtualne socijalne interakcije.

ZAKLJUČAK

Za većinu ljudi Internet ne predstavlja neophodnu potrebu i njegovo korišćenje ne oduzima vreme od ostalih oflajn obaveza. Da li će osoba dozvoliti sebi da dođe u poziciju koja je više štetna nego korisna, ma kako je mi ovde nazvali, zavisi pre svega od psihološkog profila korisnika, delimično sociodemografske strukture i njihove međusobne konvergencije sa aspektima i tehničkim mogućnostima Interneta.

Zadatak za psihologe i statističare je da u skorijoj budućnosti sa maksimalnom ozbiljnošću pridu projektu standardizacije neke od trenutno korišćenih skala Internet zavisnosti jer postoji bojazan da će sa ulaskom naše zemlje u evropske i svetske tokove doći i do porasta broja osoba sa simptomima ovog poremećaja. Za sada taj broj nije veliki, kroz našu studiju je prošlo samo par osoba sa teškim poremećajem Internet zavisnosti, ali predostrožnost mora postojati. Izazov za sve profesionalce u oblastima zdravstva je i da konačno jasno utvrde granice tih kriterijuma i moguću povezanost, ako ne i uzročnost, sa ostalim poremećajima, kompulsivnostima, neurozama ili poremećajima raspoloženja. Naši rezultati sugerišu moguću povezanost sa kompulzijama u oblasti seksualnog ponašanja, igranju igara, kao i poremećajima u socijalnim odnosima, socijalnom anksioznošću i izbegavajućim ponašanjem, ali su sve ovo pretpostavke koje bi morale biti ozbiljnije proverene.

Smatramo da je nužnost za brzim reagovanjem jasno oslikana ovim rezultatima jer ispostavlja da su najugroženije kategorije adolescenti i mlade osobe čije je psihološko formiranje još u toku i kao takvo može biti ozbiljno izmenjeno prekomernom i

nefunkcionalnom upotrebom bilo kojeg oblika informacione tehnologije, pa i Interneta.

LITERATURA

- APA. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 4th ed. Text revision*. Washington DC, American Psychiatric Association.
- Beard, K., & Wolf, E. (2001). Modification in the Proposed Diagnostic Criteria for Internet Addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 4, 377-383.
- Cole, J. I. (2003). *The UCLA Internet Report. Surveying the Digital Future, year three*. California, UCLA.
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior*, 17, 187-195.
- Golčevski, N., Milanović, G., Petrović, M. i Sitarski, M. (2004). *Perspektive umrežavanja – Internet u 8 gradova Jugoistočne Evrope*. Beograd, CePIT.
- Golčevski, N. i Milanović, G. (2003). *Globalni građani – Empirijska studija korisnika Interneta u Srbiji 2003*. Beograd, CePIT.
- Gross, E. F., Juvonen, J., & Gable, S. L. (2002). Internet use and well-being in adolescence. *Journal of Social Issues*, 58 (1), 75-90.
- Ha, J. H.. (2007). Depression and Internet Addiction in Adolescents. *Psychopathology*, 40 (6), 424-430.
- Hinić, D., Mihajlović, G., Djukić-Dejanović, S. i Jovanović, M. (2007). Increased Internet use and Social Isolation. *Engrami*, 29 (3-4), 47-62.
- Hinić, D. (2007). *Upotreba Interneta i društveni život njegovih korisnika*. Beograd, Empirijska istraživanja u psihologiji XIII. Retrieved February 10, 2007 from: <http://www.empirijskaistrazivanja.org/html/rezime07/socijalna/r16.htm>
- Hinić, D., Mihajlović, G., Špirić, Ž., Đukić-Dejanović, S., & Jovanović, M. (2008). Excessive Internet use - Addiction Disorder or not? *Vojnosanitetski pregled*, 65 (10) in press.
- Holden, C. (2001). Behavioral addictions: do they exist? *Science*, 294, 980-982.
- King, S. A. (1999). Internet gambling and pornography: illustrative examples of the psychological consequences of communication anarchy. *CyberPsychology and Behavior*, 2 (3), 175-184.
- Madden, M., & Rainie, L. (2003). *America's Online Pursuits: The changing picture of who's online and what they do*. USA, Pew Internet and American Life Project.
- McKenna, K. Y. A., & Bargh, J. A. (2002). Can You See the Real Me? Activation and Expression of the 'True Self' on the Internet. *Journal of Social Issues*, 58 (1), 33-48.

- Mihajlović, G., Hinić, D., Damjanović, A., Gajić, T., & Đukić-Dejanović, S. (2008). Excessive Internet Use and Depressive Disorders. *Psychiatria Danubina*, 20 (1), 5–14.
- Milanović, G., Bakić, I. i Golčevski, N. (2002). *Internet pregled: Beograd 2002*. Beograd, CePIT.
- Nie, N., & Erbring, L. (2000). *Internet and Society: A Preliminary Report*, Stanford, CA: SIQSS.
- Shapira, N. A., Goldsmith, T. D., Keck, P. E., Khosla, U. M., & McElroy, S. L. (2000). Psychiatric features of individuals with problematic internet use. *Journal of Affective Disorders*, 57 (1-3), 267-272.
- Suler, J. R. (1999). To get what you need: healthy and pathological internet use. *CyberPsychology & Behavior*, 2, 385-394.
- Thomas, H. A., Hester, R. K., & Marlatt, G. A. (1999). *Sex, Drugs, Gambling & Chocolate: A Workbook for Overcoming Addictions*. San Luis Obispo, CA, Impact Publishers.
- Ybarra, M. (2006). *The Role of Adolescent Depressive Symptomatology in Internet Experiences*. Baltimore, Johns Hopkins University.
- Young, K. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior*, 1, 237–242.

ABSTRACT

USER PROFILES OF INTERNET ADDICTS IN SERBIA

Darko Hinić

Medical faculty, University of Kragujevac, Serbia

This work was a part of a broader empirical study of Internet users with excessive and dysfunctional Internet use symptoms. The aim of this particular article was to describe user profiles of Internet addicts in Serbia.

The study recruited 100 subjects in total, 50 in both the clinical and control group. The clinical group included the Internet users who asked for professional help due to the symptoms of the excessive Internet use and fulfilled the diagnostic criteria for Internet behaviour disorder proposed by the American Psychology Association.

The results have shown that population with Internet addiction symptoms equally included both males and females, mostly adolescent and younger population, teenagers and university students, persons with higher income and users from economically more developed areas of Serbia. The user profile of this group is characterised by frequent logging on with intervals of several hours online at one time, mainly in the evening or at night, and also intensive negative reactions to any form of Internet access deprivation. By means of factor analysis, three dimensions of pathological use have been established: mixed type with particular need for up-to-date information, social interaction addiction and need for fun-seeking, namely pursuing hobbies online (cyberpornography, online games, music, art and so on).

Key words: *Internet addiction disorder, excessive Internet use, user profiles*